

SOLIDARNOST IN PROSTOVOLJSTVO V VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU

Solidarity and Volunteerism in Education

Zvzgojitelji in učitelji pogosto razpravljamo o trditvi: »Vsak otrok oziroma mladostnik lahko na neki način pomaga drugemu.« Mnenja so različna, a veliko jih pove: »Radi pomagajo, včasih najraje prav tisti, ki učno niso najbolj uspešni. Vse, kar potrebujejo, so možnosti in priložnosti za takšne aktivnosti in naša naloga je, da jim delovanje omogočimo.« Prostovoljstvo je resnično pristna oblika sodelovalnega učenja in zelo dragoceno tudi za razvijanje pomembnih socialnih veščin. V prispevku bom nanizala najrazličnejše možnosti za spodbujanje solidarnosti in prostovoljstva ter opisala, kako voditi prostovoljske programe, da bodo zanimivi in privlačni za mlade.

SPODBUJANJE SOLIDARNOSTI IN PROSTOVOLJSTVA ZNOTRAJ RAZREDA

Sodelovanje in medsebojna pomoč v razredu se ne zgodi sama od sebe. Med poučevanjem in v okviru številnih delavnic po šolah v Sloveniji sem vedno znova srečevala otroke in mladostnike, ki jih je skupina izločila. Največkrat je šlo za posameznike, ki so bili drugačni. Nekateri so imeli fizične hibe, drugi vedenjske, tretji težave pri učenju, četrti so prihajali iz socialno šibkejših družin, peti so bili pripadniki etničnih manjšin in tako naprej. Sošolci z njimi niso želeli sodelovati ali pa jim je bilo ob takšnem sodelovanju neprijetno, iz njih so se norčevali, največkrat pa so jih preprosto ignorirali.

Če želimo, da v šoli vladata sodelovanje in solidarnost, moramo z delom začeti v razredu. Tisti učenci, ki so pri šolskih predmetih uspešni, dobijo veliko pozitivnih potrditev že med poukom. Zanje priložnosti za solidarnost in prostovoljstvo v šolskem okolju ni težko najti, saj lahko pomagajo manj uspešnim. A pozitivno potrditev potrebuje vsak učenec in prav vsak posameznik ima močne točke. Zato je pri vzpostavljanju solidarnosti pomembno, da razmislimo o priložnostih, prek katerih se lahko izkažejo vsi v razredu. Nekateri bodo nudili učno pomoč, drugi podporo novim sošolcem pri vključevanju v okolje, tretji lahko pomagajo pri urejanju razreda, četrti pri skrbi za okolje, peti poskrbijo za smeh itn.

Aktivnosti bodo potekale najbolje, če jih bodo otroci in mladostniki pomagali načrtovati na vključujoč in aktiven način. Ob tem bodo usvajali nove veščine, osebnostno rastle, povezoval jih bo skupni cilj, vzpostavljala se bo medsebojna komunikacija in krepilo njihovo skupinsko delo. Prevezemali bodo odgovornost, predlagali in uresničevali svoje zamisli ter krepili socialne veščine.

»Prostovoljstvo je čuječa komunikacija s svetom, ki je zaradi tega čudovit. Več dobrih del pomeni še več dobrih del, ki jih naredimo brez razmišljanja, iz srca. Nasmeh in objem sta zlato, ki ti osvetlita dneve. Vse to in še več mi pomeni prostovoljstvo. Učenci pridobijo neformalna znanja, na socialnem, humanitarnem, športnem, medgeneracijskem, kulturnem, izobraževalnem, naravovarstvenem področju ... Učinek prostovoljskih aktivnosti je pozitiven. Vpliv se kaže pri splošni pomoči medsebojni pomoči učencev v razredu in zunaj nje. Nekateri učenci so se začeli zavedati odgovornosti, ki jo pomeni opravljanje določenih obveznosti. Okolica šole je čistejša,« je zapisala Natalija Veselič Martinjak, mentorica prostovoljcev na OŠ Livada v Ljubljani.

PROSTOVOLJSKI PROGRAMI V VZGOJNO IZOBRAŽEVALNI INSTITUCIJI

Biti prostovoljec pomeni narediti nekaj dobrega za drugega človeka, skupnost v kateri živiš, živali ali naravo. Prostovoljstvo temelji na svobodni odločitvi in za delo se ne pričakuje materialnih koristi. Področje prostovoljstva v Sloveniji ureja Zakon o prostovoljstvu, ki se na otroke navezuje v 13. členu. Do dopolnjenega 15. leta lahko namreč opravljajo samo tisto prostovoljsko delo, ki prispeva k njihovi vzgoji in osebnostnemu razvoju; ne ogroža njihovega zdravja, razvoja ali jih ovira pri izpolnjevanju šolskih obveznosti, delo pa lahko opravljajo le pod vodstvom mentorja ali mentorice. Med drugim zakon v 35. členu spodbuja tudi, da se prostovoljstvo kot družbeno vrednoto vključuje v vzgojno-izobraževalni sistem.

Če se trudimo, da solidarnostne aktivnosti znotraj razreda vključujejo vse otroke in mladostnike, pa so prostovoljske aktivnosti znotraj šole pogosto organizirane v okviru interesnih dejavnosti. Namenjene so tistim, ki se zanje sami odločijo in želijo del svojega časa nameniti drugim.

Znotraj VIZ-ustanove prostovoljstvo poteka na več načinov.

- Prostovoljci pomagajo drug drugemu v razredu.
- Prostovoljci pomagajo v šoli.
- Šola se s prostovoljci udeležuje različnih prostovoljskih akcij v lokalni skupnosti.
- Učenci in dijaki so prostovoljci v okviru različnih društev in drugih javnih zavodov v lokalni skupnosti.
- V šolo prihajajo zunanji prostovoljci.

Če javni zavodi vključujejo zunanje prostovoljce, lahko ti delujejo le na način, da predstavljajo dodatno pomoč oziroma nadstandard. Njihovo delo ne sme posegati v delo zaposlenih. To pomeni, da prostovoljci ne smejo nadomeščati dela učiteljev, lahko pa nudijo dodatno učno pomoč učencem, ki jo potrebujejo, pomagajo pri domačih ali raziskovalnih nalogah in drugih nadstandardnih dejavnostih. Šola te dejavnosti opiše v okviru prostovoljskega programa in prek sistema AJPES pridobi naziv organizacije s prostovoljskim programom. Pri uvajanju prostovoljskih aktivnosti v šole z veseljem pomagamo sodelavci na Slovenski filantropiji.

Prostovoljstvo lahko instituciji pri-
nese veliko dobrega. Breda Bertalanč Stergar se je pred leti lotila strateškega uvajanja prostovoljstva na OŠ Gustava Šiliha iz Maribora: »Na naši šoli vzgajamo in izobražujemo otroke in mladostnike s posebnimi potrebami. Že vrsto let v redno vzgojno-izobraževalno delo vpletamo prostovoljske aktivnosti. Smo uporabniki prostovoljskega dela, pa tudi naši učenci so sami prostovoljci. K nam iz različnih srednjih šol, fakultet, organizacij prihajajo prostovoljci in se v življenje na naši šoli vključujejo na različne načine: skupaj se igrajo, učijo, se pogovarjajo, plešejo, zabavajo in družijo. Naši učenci se zelo razveselijo vsakega novega obraza in komaj čakajo trenutke, ko stopijo skozi vrata. Prav tako so prostovoljci zelo pomemben člen pri naši organizaciji in izvedbi športnih, kulturnih prireditev.

Posebej bi rada omenila, da so tudi naši učenci odlični prostovoljci. Lahko so v vlogi zaščitnika mlajših učencev ali presenetijo stanovalce v domu starejših ali sprehajajo pse v zavetišču za živali. Včasih je učencu pomembno že to, da je prinesel hrano za zapuščene živali. Njihove oči od ponosa zažarijo, ko v roke predajo vrečko briketov. Takrat se čutijo vredne, takrat so nekaj dobrega naredili in za nekoga poskrbeli. Zadovoljni so in sploh ne zahtevajo pretiranih pohval. Preprosto dobro se počutijo.

Prostovoljstvo vidimo kot pot k bolj humani družbi. Vsak je lahko prostovoljec. Tudi ljudje s takšnimi ali drugačnimi diagnozami, oznakami itn. Prostovoljstvo človeka opolnomoči in mu lahko odpre drugačen pogled na sočloveka, družbo in naravo. Spozna lahko, da smo vsi med seboj posredno ali

neposredno povezani in soodvisni. Samo upati si mora.«

Za kakovostno izvajanje prostovoljskih aktivnosti znotraj šol je ključna oseba mentor oziroma mentorica prostovoljstva. Mentorjevo delo vključuje preverbo potreb, pravo prostovoljskih del, sodelovanje z drugimi učitelji, pripravo, spremljanje in podporo učencev pri prostovoljskem delu.

Učenci in dijaki lahko kot prostovoljci delujejo tudi v različnih društvih in javnih zavodih v lokalnem okolju. Mnogi so vključeni v lokalna gasilska društva, med tabornike ali skavte. Kot prostovoljci obiskujejo domove starejših občanov, učenci in dijaki delajo kot prostovoljci v vrtcih, sodelujejo pri različnih okoljskih akcijah v svojem kraju, pomagajo pri organiziranju kulturnih in turističnih prireditev, delajo v okviru športnih društev, učijo starejše dela s sodobnimi elektronskimi napravami in tako naprej. Možnosti je veliko. Takšne prostovoljske aktivnosti povezujejo skupnost ter razbijajo stereotipe in predsodke.

Nives Žlof Androjna obiskuje 4. letnik srednje šole. Kot prostovoljka je začela delati v 1. letniku, migrantom nudi učno pomoč. »Prostovoljstvo mi omogoča, da spoznavam nove ljudi, sodelujem pri številnih projektih, se udeležujem raznih usposabljanj in predavanj, pridobivam skratka ogromno nekega znanja in izkušenj. Razširilo mi je pogled na svet, velikokrat me je navdihnilo in potem sem se tudi lažje in bolj z veseljem soočala s svojim vsakdanjim življenjem. Ko delaš kot prostovoljec, narediš nekaj koristnega za družbo, hkrati pa se tudi sam počutiš cenjenega. To, da sem postala prostovoljka, je bila super odločitev, brez tega bi bilo vse veliko manj pestro.«

KAKO VODITI PROSTOVOLJSKE PROGRAME, DA BODO PRIVLAČNI ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE

Pomembno je, da imajo učenci in dijaki možnost **odločanja in soodločanja o aktivnostih**, ki jih bodo počeli. Tako upoštevamo notranje motivatorje. Če učitelji rečejo: »Danes bomo vsi prostovoljci in bomo pobirali odpadke!« lahko to izjemno zniža motivacijo. Bolj smiselno bi bilo reči: »Danes bomo vsi storili nekaj za boljše življenje v naši skupnosti. Vi ste tukaj doma, kje ste videli odpadke in želite, da jih skupaj očistimo?«

Učenci se odločajo za prostovoljske dejavnosti glede na to, ali se na nekem področju počutijo tudi **dovolj sposobni in kompetentni**. Nekdo lahko pomaga pri učenju matematike, drugi pri branju, tretji pa bo z največjim veseljem skrbel za šolske živali. Nekdo bo pomagal pri urejanju okolice, nekdo drug pa pri učenju dela z novjšimi tehnologijami. Beseda **pomoč** je sestavljena iz dveh delov: PO – MOČ. Pomagaš lahko na tistem področju, kjer si sam dovolj MOČAN. To, da lahko dobro pomagaš drugim, te notranje polni. Ko smo pred leti osnovnošolce spraševali,

“

Prostovoljstvo vidimo kot pot k bolj humani družbi. Vsak je lahko prostovoljec. Tudi ljudje s takšnimi ali drugačnimi diagnozami, oznakami itn. Prostovoljstvo človeka opolnomoči in mu lahko odpre drugačen pogled na sočloveka, družbo in naravo. Spozna lahko, da smo vsi med seboj posredno ali neposredno povezani in soodvisni. Samo upati si mora

”

kaj vse bi radi počeli kot prostovoljci, je štirinajstletni fant odgovoril: »Nudim učno pomoč, to počnem zato, ker sem v tem dober in zato lahko na tem področju dobro pomagam.«

Bolj bodo učenci v razredu in šoli **med seboj povezani**, bolj se jim bo zdelo pomembno, da tudi prispevajo za boljše življenje v šolski skupnosti. Pred leti je mentorica prostovoljcev na eni izmed vaških šol dejala: *»Organizirali smo akcijo izmenjave oblačil. Štirinajst dni so ljudje pošiljali rabljena oblačila, učenci pa so jih zbirali in urejali. Nato smo imeli v soboto veliko akcijo, na kateri je lahko vsak izbral svoje oblačilo. Po končani akciji smo učitelji ugotovili, da v tem času med učenci ni bilo preteptov, nasilja ali kakih drugih incidentov. Vse je povezovala skupna vizija.«*

Ko govorimo o prostovoljskih aktivnostih, nas najbolj motivira **smiselnost dela** in **vidni rezultat** na področjih, ki so nam pomembna. Nekateri učenci bodo priredili zbiranje hrane za živali iz zavetišča, ker imajo radi živali in jim je to področje pomembno. Drugi bodo z veseljem obiskovali starejše v domu upokojencev. Tretji nudili učno pomoč. Kadar so rezultati hitri in vidni, to prostovoljce še bolj motivira za naprej. Kadar rezultatov ni, pa se začnejo spraševati, ali je pomoč sploh smiselna. Če se otroku, ki mu prostovoljec nudi učno pomoč, izboljšajo ocene, je to za prostovoljca največja nagrada. Če se ocene ne izboljšajo, pa zna biti to za prostovoljca težko. Pomembno je, da je prostovoljec na voljo mentor, ki jim pomaga pri osmišljanju aktivnosti in razumevanju okoliščin, kadar rezultati niso takšni, kot so jih pričakovali.

Povratne informacije in podpora učencem ter dober stik med njimi in mentorji so bistveni za dobro opravljanje dela. Ravno pri interesnih dejavnostih, kjer ni ocen, se med učitelji in učenci odpre prostor, kjer lahko otroke in mladostnike še intenzivneje usmerjamo glede na njihove talente. Ko se učenec ne počuti ocenjevan samo prek dela, ki ga je opravil, ampak je opažen kot celotna osebnost in **se čuti**

sprejetega, se izboljšuje tudi njegova samopodoba. Če se pri delu počuti prijetno, če je zraven tudi čas za **zabavo in druženje, zagotavljam**, da bodo prostovoljske aktivnosti potekale odlično.

Prispevek končujem z izjavo Andreje Štavbe, mentorice prostovoljcem na OŠ Fram, ki meni, da sta dobra podpora in struktura dela, ki predpostavlja polno aktivacijo vseh članov organiziranega prostovoljstva, izjemno pomembni. *»Pomembna sta tudi prostor in čas, namenjen poslušanju, prepoznavanju njihovih potreb, ki jih morda še ne znajo ubesediti, ter opolnomočenju mladih prostovoljcev. Pri opravljanju kakovostnega prostovoljskega dela vsak posameznik osebno raste, razvija tiste socialne veščine, ki v današnjem okolju niso več samoumevne, in krepi samozavest, odnos do samega sebe in do drugih. Izkušnja prostovoljstva je neprecenljiva, mladi prostovoljci povedo, da je tudi nepozabna in da si niso predstavljali, da bodo od nje tudi sami ogromno pridobili. Razvoj tistih veščin, ki jih lahko razvijemo samo v odnosu z drugim, nam predstavlja neskončen poligon raziskovanja sebe, drugih, naših odnosov in okolja, v katerem mladi iščejo svoje mesto. Mnogi izmed mladih prostovoljcev se v tej izkušnji prostovoljstva najdejo, osmislijo svoje bistvo in se samozavestnejši odpravijo novim osebnim zmagam naproti. Prostovoljstvo je nikoli dokončan proces, vedno se nadgrajuje in dopolnjuje z novimi spoznanji, izkušnjami in idejami. Omogoča razvoj timskega (so)delovanja, veščine, ki je v naši družbi nenadomestljiva. Kot mentorica prostovoljcev na naši šoli sem srečna, ko opazujem posledice dobro zasnovanega prostovoljstva med vrstniki in med različnimi generacijami. Absolutno se rezultati odražajo tudi v boljši klimi in kulturi naše šole, v kakovostnejših medosebnih odnosih med učenci, učitelji in starši, v močnejši povezanosti in večji solidarnosti ter strpnosti in pripravljenosti priskočiti na pomoč komu, ki to potrebuje, pa naj gre za celo, nepoškodovano peresnico, nov svinčnik ali pa preprosto za besedo topline.«*